

- 1 Σκεφτόμαστε τον πόλεμο
- 2 Ο αιώνιος φασισμός
- 3 Για τον Τύπο
- 4 Όταν έρχεται ο άλλος
στο προσκήνιο
- 5 Οι μεταναστεύσεις,
η ανεκτικότητα
και το μη ανεκτό

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α
Τ Η Σ
Μ Ε Τ Α Φ Ρ Α Σ Τ Ρ Ι Α Σ

Πέντε ηθικά κείμενα, πέντε παρεμβάσεις του Έκο στην επικαιρότητα, σε καυτά ζητήματα που απασχολούν τον πολίτη, στο κατώφλι του 21ου αιώνα, και, παρόλο που σε πολλά σημεία σχετίζονται με την ιταλική πραγματικότητα, ξεφεύγουν από τα σύνορα της Ιταλίας και ενδιαφέρουν και προβληματίζουν τον αναγνώστη απανταχού της γης.

Η εισαγωγή του συγγραφέα είναι ιδιαίτερα υποβοηθητική τόσο στο να τοποθετήσει χρονικά τα δοκίμια αυτά όσο και στο να επεξηγήσει τα δύο βασικά κοινά τους χαρακτηριστικά: τον περιστασιακό τους χαρακτήρα και το ηθικό τους περιεχόμενο. Καθαρά ανθρωποκεντρικά τα θέματα που επιλέγει σ' αυτή την έκδοση, βρίσκονται στην καρδιά του σύγχρονου κόσμου: ο πόλεμος, η απειλή του φασισμού, ο κυρίαρχος Τύπος, η καθοριστική ανθρώπινη παρέμβαση, η ξеноφοβία.

Συχνά με χιούμορ και άλλοτε με προφανή αγωνία, ο Έκο αναλύει τα ζητήματα αυτά και σε καθένα έχει να προτείνει κάτι, μια και, όπως λέει ο ίδιος στην εισαγωγή του, ασχολείται με αυτό

που καλό θα ήταν να γίνει, αυτό που δεν θα έπρεπε να γίνει ή αυτό που δεν μπορεί, κατά κανέναν τρόπο, να γίνει. Είναι δε σαφές ότι ο κύριος άξονας του βιβλίου περιστρέφεται στην ουσία των προβλημάτων (έστω και αν σε αρκετά σημεία η προσέγγιση δεν απαρνιέται τη σημειολογική της διάθεση), και ότι τα επιμέρους γεγονότα και πρόσωπα περισσότερο υποστηρίζουν τα θέματα και τα ζωντανεύουν, παρά τα καθοδηγούν.

Αυτό το «μικρό το δέμας» αλλά πολύ σημαντικό βιβλίο μπορεί πραγματικά να συμβάλει στην επανατοποθέτηση, σε ηθικές βάσεις, των ζητημάτων που πραγματεύεται και να αποτελέσει το έναυσμα για πολλές συζητήσεις και –γιατί όχι;– για έναν εποικοδομητικό αντίλογο.

ANNA ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Τα κείμενα που συγκέντρωσα εδώ έχουν δύο κοινά χαρακτηριστικά. Είναι πάνω απ' όλα περιστασιακά, προϊόντα συνεντεύξεων ή παρεμβάσεις στην επικαιρότητα. Και παρά τη θεματολογική τους ποικιλία, έχουν ηθικό χαρακτήρα, δηλαδή αφορούν σε αυτό που καλό θα ήταν να γίνει, σε αυτό που δεν θα έπρεπε να γίνει ή σε αυτό που δεν μπορεί, κατά κανέναν τρόπο, να γίνει.

Δεδομένου του περιστασιακού τους χαρακτήρα, θεωρώ απαραίτητο να διευκρινίσω υπό ποιες συνθήκες γράφηκαν, διαφορετικά θα μπορούσαν τελικά να καταλήξουν δυσνόητα.

Το *Σκεφτόμαστε τον Πόλεμο* δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *La Rivista dei Libri*, τεύχος 1ης Απριλίου 1991, στη διάρκεια του πολέμου του Κόλπου.

Ο Αιώνιος Φασισμός ήταν μια ομιλία, στην αγγλική γλώσσα, κατά τη διάρκεια ενός συμποσίου που οργανώθηκε από τα Τμήματα Γαλλικών και

Ιταλικών του Πανεπιστημίου της Κολούμπια, στις 25 Απριλίου 1995, για τον εορτασμό της απελευθέρωσης της Ευρώπης. Στη συνέχεια δημοσιεύθηκε με τον τίτλο “Eternal Fascism” στο *The New York Review of Books* (22 Ιουνίου 1995) και μεταφράστηκε στο *La Rivista dei Libri* του Ιουλίου-Αυγούστου 1995 ως «Totalitarismo fuzzy e Ur-Fascismo» (Ολοκληρωτισμός fuzzy και Ur-Φασισμός) (εκδοχή που διακρίνεται από αυτήν που δημοσιεύω εδώ μόνο ως προς κάποιες, ελαφρές, τυπικές αναμορφώσεις). Επιβάλλεται, ωστόσο, να έχουμε κατά νου ότι στη σύλληψη του κειμένου είχε ληφθεί υπόψη ένα κοινό αποτελούμενο από Αμερικανούς φοιτητές και ότι το κείμενο διαβάστηκε τις μέρες που η Αμερική συγκλονιζόταν από την απόπειρα της Οκλαχόμα και την αποκάλυψη του γεγονότος (που μόνο κρυφό δεν ήταν) ότι υπήρχαν στις Ηνωμένες Πολιτείες στρατιωτικές οργανώσεις της άκρας δεξιάς. Επομένως, το ζήτημα του αντιφασισμού αποκτούσε ιδιαίτερα χαρακτηριστικά υπό εκείνες τις συνθήκες, και ο ιστορικός στοχασμός ήθελε να ενθαρρύνει σκέψεις πάνω σε προβλήματα επικαιρότητας σε διάφορες χώρες· στη συνέχεια η συνέντευξη μεταφράστηκε από εφημερίδες και περιοδικά σε πολλές άλλες γλώσσες. Έπειτα το γεγονός ότι η ομιλία απευθυνόταν σε νεαρούς Αμερικανούς εξηγεί το γιατί παρέχονται πληροφορίες και διευκρινίσεις σχεδόν στοιχειώδεις πάνω σε γεγονότα που ένας Ευρωπαίος αναγνώστης όφειλε να γνωρίζει, και γιατί υπάρχουν αναφορές στον Ρούζβελτ, υπονοούμενα για το αντιφασιστικό

πνεύμα των Αμερικανών, ή κάποια εμμονή στη συνάντηση Ευρωπαίων και Αμερικανών κατά τις ημέρες της απελευθέρωσης.

Το *Για τον Τύπο* είναι μια αναφορά που παρουσιάστηκε στη διάρκεια ενός κύκλου σεμιναρίων τα οποία οργανώθηκαν από τη Γερουσία (υπό την προεδρία του Carlo Scognamiglio) και ενώπιον μελών της Γερουσίας και διευθυντών των σημαντικότερων ημερήσιων εφημερίδων της Ιταλίας, με τους οποίους στη συνέχεια ακολούθησε ευρεία συζήτηση. Κατόπιν το κείμενο δημοσιεύθηκε, υπό την αιγίδα της Γερουσίας πάντα, στο *Gli Incontri di studio a Palazzo Giustiniani. Stampa e mondo politico oggi* (Μελετητικές συναντήσεις στο Ιουστινιάνειο Μέγαρο. Τύπος και πολιτικοί σήμερα), Ρώμη, Τυπογραφείο της Γερουσίας, 1995· το κείμενο περιέχει, επίσης, τις παρεμβάσεις των Carlo Scognamiglio¹, Eugenio Scalfari², Giulio Anselmi, Francesco Tabladini, Silvano Boroli, Walter Veltroni³, Salvatore Carruba⁴, Darko Bratina, Livio Caputo και Paolo Mieli⁵.

Το *Όταν έρχεται ο άλλος στο προσκήνιο* δεν είναι παρά μία από τις απαντήσεις μου στον καρδινάλιο Martini⁶, στη διάρκεια μιας ανταλλαγής τεσσάρων επιστολών, που προγραμματίστηκε και δημοσιεύθηκε από το περιοδικό *Liberal*. Η αλληλογραφία στη συνέχεια συγκεντρώθηκε σε έναν μικρό τόμο [*Che cosa crede chi non crede?* (Τι πιστεύει αυτός που δεν πιστεύει;), Ρώμη, Εκδόσεις Atlantide, 1996]. Το κείμενό μου απαντάει στην

ερώτηση που μου είχε απευθύνει ο καρδινάλιος Martini: «Σε τι βασίζει τη βεβαιότητα και την επιτακτικότητα της ηθικής συμπεριφοράς του αυτός που δεν προτίθεται, για να εδραιώσει το απόλυτο μιας ηθικής, να επικαλεστεί μεταφυσικές αρχές ή έστω διαχρονικές αξίες ούτε κατηγορικές επιταγές με παγκόσμια ισχύ;» Ως πλαίσιο της συζήτησης παραπέμπω προφανώς στο προαναφερθέν τομίδιο, που περιέχει επίσης παραπομπές και παρεμβάσεις των Emanuele Severino⁷, Manlio Sgalambro, Eugenio Scalfari, Indro Montanelli⁸, Vittorio Foa⁹ και Claudio Martelli¹⁰.

Οι μεταναστεύσεις, η ανεκτικότητα και το μη ανεκτό είναι ένα κολάζ. Η πρώτη παράγραφος αφορά στο πρώτο μέρος μιας διάσκεψης που έλαβε χώρα στις 23 Ιανουαρίου 1997, στα εγκαίνια του Συμποσίου που οργανώθηκε από το Δήμο της Βαλέντσια, με άξονα τις προοπτικές της τρίτης χιλιετίας. Η δεύτερη μεταφράζει και αναπροσαρμόζει την εισαγωγή στο διεθνές Φόρουμ γύρω από τη μη ανεκτικότητα, που οργανώθηκε στο Παρίσι από την Académie Universelle des Cultures (Παγκόσμια Ακαδημία Πολιτισμών) στις 26 και 27 Μαρτίου 1997. Το τρίτο είχε δημοσιευθεί με τον τίτλο «Ας μην αναρωτιόμαστε για ποιον χτυπά η καμπάνα» στην εφημερίδα *La Repubblica*, με την ευκαιρία της αναγγελίας της απόφασης του Στρατοδικείου της Ρώμης για τον Priebke¹¹.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. Carlo Scognamiglio: Πρόεδρος της ιταλικής Γερουσίας.
2. Eugenio Scalfari: Ιδρυτής της εφημερίδας *La Repubblica*.
3. Walter Veltroni: Πολιτικός του ιταλικού Κομμουνιστικού Κόμματος.
4. Salvatore Carruba: Διευθυντής της οικονομικής εφημερίδας *Sole 24 ore*.
5. Paolo Mieli: Διευθυντής του *Corriere della Sera*.
6. Carlo Maria Martini: Ο καρδινάλιος του Μιλάνου. Οι φήμες τον θέλουν υποψήφιο Πάπα.
7. Emanuele Severino: Σύγχρονος φιλόσοφος.
8. Indro Montanelli: Δημοσιογράφος που ίδρυσε την εφημερίδα *Il Giornale*. Γνωστός και για το συγγραφικό του έργο *La Storia d' Italia*, που συνέγραψε με τον Roberto Gervaso.
9. Vittorio Foa: Συγγραφέας και κριτικός. Ανέκαθεν υπήρξε η κριτική συνείδηση της Αριστεράς.
10. Claudio Martelli: Σημαντική προσωπικότητα του Σοσιαλιστικού Κόμματος (του *PSI*), το οποίο δεν υφίσταται πια. Ήταν ο δελφίνος του Μπεττίνο Κράξι.
11. Priebke: Η υπόθεση Priebke αφορά στον ομώνυμο Γερμανό στρατιωτικό, υπεύθυνο για μια σφαγή με θύματα κυρίως Εβραίους πολίτες. Η υπόθεση φιλοξενούνταν για πολλά χρόνια στα πρωτοσέλιδα των ιταλικών εφημερίδων και πρόσφατα αναβίωσε και πάλι, προκαλώντας μεγάλη ένταση.